

Vlado Žabot

SVOBODA IMAGINACIJE – IMAGINACIJA SVOBODE?

Včasih sanjam o začetku vojne.

Dve sovražni, moderno oboroženi vojski z vsem arzenalom tankov letal, raket in ladjevja in vsega ostalega, kar sodi zraven, kreneta vsaka s svojih izhodiščnih položajev odločilni in dokončni zmagi naproti. Politiki so ustrezno utemeljili nujnost spopada, propaganda primerno degradirala sovražnika in njegovo moč ter ubijanje in zmago povzdignila v sveto pravico in dolžnost slehernika na svoji strani, oficirji so zatulili povelja in vojaki so začeli streljati . . .

Na tej in oni strani že zopet gre za tako imenovano svobodo.

Toda nenadoma se zgodi nekaj neznansko čudnega.

Oglasijo se sirene, zvonovi ter takšni in drugačni alarmi, ki oznanijo, da je ravnokar padel prvi vojak, prva žrtev, skratka, človek, ki je do tega trenutka bil eden izmed nas, sedaj pa je truplo. Prisotni se zgrozijo. Povsod po bojišču, na obeh straneh fronte zavladava tišina. Reporterji od največjih do najmanjših novinarskih hiš derejo tja, k še topli in okrvavljeni žrtvi in v svet se kot blisk razširi žalostna vest o padlem vojaku, pretresljivo žalostna zgodba, ki presune matere, očete, žene, može, otroke, prijatelje in sosede, politike, oficirje, vojake in pesnike z obeh strani fronte, da se vsi do zadnjega nenadoma zavejo neskončnosti prostora, neskončnosti smrti in svetosti življenja kot absolutne vrednote.

In tako noben hujšak več ne premore nobenega hujskanja, noben oficir nobenega povelja, vojaki se zamislijo, kako bi družno z vsem tem, kar imajo na razpolago, vrnili eno samo pravkar ugaslo življenje – in nobenemu pesniku niti na misel ne pride, da bi, četudi kdaj v bodočnosti, v tako ali drugače zasukanem verzu klical k maščevanju.

In vojna je enkrat za vselej končana.

Bojim se, da ste pravkar pomislili, da sem nor. Ali vsaj neznosno patetičen in neumno naiven. Kajti kruti realnosti prilagojeni razum, se kratko in malo upira tako pretirani iluziji. In hkrati se tudi bojim, da smo tako kolektivno kot tudi vsak zase, računajoč na morebitno smrt drugega, že zdavnaj pristali na zanemarjanje teh prvih žrtev in smrti posameznikov, se pravi na relativnost vrednote življenja, in torej na pogubno manipulacijo z usodami ter življenjem in smrtjo. In zdi se, da ta kruti realnosti prilagojeni razum življenja v resnici ne razume kot sveto in absolutno vrednoto.

Ob tem pa se je najbrž smiselno vprašati, do kolikšne mere je tak prilagojeni razum sploh še sposoben kakršnekoli svobodne imaginacije. Kajti celo pesniki so navsezadnje že od nekdaj omejeni z verjetnim in možnim – in ker je poprej opisana

iluzija vojne in njenega konca s stališča razuma pravzaprav neverjetna in nemožna, je niti pesniška svoboda ne prenese, pa čeprav gre za svetost življenja kot absolutno vrednoto, za katero smo se deklarativno najbrž vsi brez pomisleka pripravljene izreči.

Razum potemtakem najbrž ni tisto, kar bi zmoglo resnično svobodo imaginacije. Lahko bi celo rekel, da je prej ovira kot gonilo, da z ozirom na kruto realnost takšno imaginacijo v resnici razkrajja in zavrača in hkrati pristaja na raznovrstne manipulacije, ki bodisi kolektiv bodisi posameznika praviloma odvrtačajo od absolutnih idealov in z vidika krute realnosti neuresničljivih iluzij.

Pa vendar ljudje od nekdaj premoremo ideale in iluzije, vsemu razumu in vsej realnosti navkljub – to pa najbrž tudi pomeni, da premoremo nekaj, kar v resnici presega razum.

Kar zadeva svobodo imaginacije so namreč otroci, še posebej v tako imenovani magični fazi, se pravi v fazi, ko so še sposobni primarnega navdiha in animističnega mišljenja, v neprimerno boljšem položaju kot odrasli. Njihov razum še ni razvit, pa tudi prilagojen ne. Zato so sposobni živeti v čudovitih, predvsem pa krute realnosti docela osvobojenih iluzijah, njihova svoboda imaginacije pa je tako rekoč neomejena. Ne sprašujejo se, kaj je verjetno in možno, kaj realno in kaj imaginarno – živijo, skratka, v enem samem navdihu, polni absolutnih idealov, magičnih predstav in animizma ter še neobzrdano živahnega duha, ki je kajpada vse kaj drugega kot razum. In ta srečna faza traja tako dolgo, dokler se razumnim staršem in vzgojiteljem s takšnimi in drugačnimi vzgojnimi metodami tega svobodnega duha ne posreči ukrotiti in vsaj do neke mere prilagoditi realnosti. Toda na srečo jim to nikoli ne uspe do popolnosti, zato se v človeku, tudi potem, ko se vzgaja in prilagaja še sam, vsaj kdaj pa kdaj za trenutek vzdrami tisto otroško, tisto primarno, ki kajpada ne more pristajati na recimo potrošniško imaginacijo svobode.

Tako bi lahko sklenil, da obstaja primarna ali neprilagojena in sekundarna ali prilagojena imaginacija. Da prva premore absolutne ideale ter iluzije, ki vsestransko presegajo verjetno in možno, medtem ko se druga, v skladu s prilagojenim razumom zadovoljuje z nekimi nadomestki, z relativizmom in z zamejenostjo v bolj ali manj toge okvire realnosti.

Vse to, z nenehno težnjo po resnični svobodi vred, pa je najbrž posledica dejstva, da smo ljudje v resnici utelešeni duhovi. Težko bi se namreč sprijaznil s povsem materialističnimi teorijami, in v skladu s skrajnim redukcionizmom pristal na razlago, da je vsak izmed nas zgolj skupek atomov in molekul in da torej ti atomi in molekule sanjajo o svobodi. Prav tako tudi psihologije ne morem sprejemati kot zgolj eno od vej fizike ali kvantne mehanike, ker v materijo ujet ali celo zaklet, vendar pa v svojem bistvu s svobodo navdahnjeni duh kratko in malo te teorije presega, zavrača in se v svoji težnji po absolutnem tudi nenehno izvija iz omejenosti in zaključkov kruti realnosti prilagojenega razuma.

Jasno je, da je bilo v Aristotelovem času verjetno in možno marsikaj drugega, kot je to danes. In ves ta čas so se v nekih otročje neprilagojenih glavah porajale za svojo sodobnost povsem nerazumne iluzije, ki so danes, vsaj nekatere, povsem uresničljive in tako rekoč del vsakdanjosti. Jasno pa je tudi, da svoboda imaginacije nikoli ni pomenila zgolj neke imaginacije svobode, ampak je to imaginacijo ves čas zavračala in v skladu z navdahnjenim duhom sledila idealu, ki je pač zmeraj presegal verjetno in možno. Medtem pa je razum kot lovec sledil duhu ter ga skušal zajeti v takšno ali drugačno manipulacijo ali zapoved. Toda duh je ptica svobode, ki v resnici zmeraj znova uhaja in se ne more sprijazniti z nikakršno ujetostjo, tudi z ujetostjo v takšno ali drugačno zgolj imaginacijo kajpada ne.

Kajti svoboda imaginacije je nekaj povsem drugega, je let, ki se ne sme in se na srečo najbrž tudi ne more končati.

In če je danes še skorajda nedopustno otročje in naivno razmišljati, da bi se kakšna vojna zaradi ene same žrtve, ali celo brez nje, enkrat za vselej končala, se to mogoče kdaj v bodočnosti kratko in malo utegne izkazati za verjetno in možno.

Kdo pravi, da ne?

Res pa je, da nas po vsem sodeč do takrat čaka še veliko veliko dela – in osvobajanja.